

FRANE BULIĆ, IZABRANI SPISI, Splitski književni krug, Split, 1984, str. 649.

F. Bulić bio je izuzetna pojava u našoj znanosti, u prvom redu u arheologiji, ali i u historiografiji. Godine 1984. obilježena je i 50-godišnjica njegove smrti. Tom je prigodom izašao i ovaj izbor njegovih najznačajnijih i suvremenom čitaocu najzanimljivijih radova.

Možda je pomalo neobično da se piše prikaz ili recenzija ove knjige, u kojoj nijedan članak nije mlađi od 50 do 60 godina. Međutim, za takav posao postoje najmanje dva valjana razloga: prvi je taj da Bulićevi radovi, u velikoj većini, nisu ni danas izgubili aktualnost (što je bio, uostalom, i poticaj izdavaču da ih i objavi), a drugi, u ovom trenutku čini mi se ne puno manje važan, uopće činjenica da se izdaju zbirke radova uvaženih znanstvenika. Ono što je u svijetu običaj, kod nas se događa izuzetno. Buliću, eto, 50 godina nakon smrti. Ako je istraživač na Zapadu objavio više kvalitetnih radova o nekoj temi koja pobuđuje određeni znanstveni interes, obično nema nikakvih prepreka da se oni ne objedine u knjigu, pa, do tada razbacani po najrazličitijim publikacijama, postaju odjednom vrlo pristupačni. Postoje čitave kolekcije — biblioteke, u kojima je tiskano i više od stotinu naslova (vjerojatno najpoznatije je Variorum Reprints, London). Svjestan sam činjenice da se takve ideje kod nas sukobljuju s financijskim teškoćama koje su posljednjih godina sve veće, pa je objavljivanje takvih knjiga gotovo izuzetak. (Institut za hrvatsku povijest objavio je dvije knjige studija J. Sidaka, jednu I. Karamana, u Beogradu su objavljena sabrana djela G. Ostrogorskog, studije M. Dinića, I. Božića, ali ti i drugi izdavački naponi pripadaju ponajviše sedamdesetim godinama.)

Posebna vrijednost ove knjige su Predgovor — F. Bulić, život i djelo (7—52) i Pogovor (629—42) — o znanstvenoj vrijednosti Bulićeva opusa danas, koje je napisao Nenad Cambi. Po trudu uloženom u njih, a i po kvaliteti, Predgovor i Pogovor zaslužuju da budu izdani kao zasebna cjelina, pa tako i da budu predmet dužeg zasebnog prikaza ili recenzije. Predgovor nije samo povijest Bulićeva života i djela nego i oblik društvene historije, u opsegu u kojem se ona projicira kroz njegovu biografiju. Izuzetnost Bulićeva rada i društveno-povijesna uvjetovanost njegova djelovanja pri tome postaju još jasnije. U Pogovoru su pak, s druge strane, minuciozno recenzirane neke Bulićeve rasprave i članci. Jednostavno ne vidim načina da se, iz današnje perspektive, potpunije i primjerenije piše o Buliću i njegovu opusu.

Bulićeve su rasprave i danas nesumnjive znanstvene vrijednosti. Međutim, isto je toliko značajno da ovako prezentirane, na jednom mjestu, čitaoca uče faktografiji, ali još više metodologiji znanstvenog rada. Erudicija, sistematičnost, analiziranje i sintetiziranje, uporaba literature i drugo, poučni su i za stručnjaka i za početnika, a zbog svježeg stila i za onog koji čita iz puke laičke radoznalosti ili zabave.

Svoj metodološki postupak Bulić je objašnjavao u prvom članku ovog izbora («Predavanje monsignora Frane Bulića o metodama i ciljevima arheologije» 53—70): »koja razlika može biti među jednim povjesničkim činom koji nam je otkrila pergamena kojeg starog pisca i kamenim natpisom?» Stalno je naglašavao kako su arheološki podaci najautentičniji podaci i da su, općenito, neka vrsta korektiva onih podataka koji mogu biti subjektivni. Stoga je birao teme koje imaju dodirne točke s oba područja, pa se i danas može prihvatiti njegov stav da su »arheologija i povijest dva integrantna dijela jedne te iste stvari».

Valja spomenuti još i danas vrlo vrijedan »Izveštaj predsjednika društvenog mons. Frane Bulića o crkvi od Otoka i nadgrobnom natpisu kraljice Jelenke» (569—619), te »Nadpis Trpimira bana našast u solinskom polju» (563—9), za čije postojanje mnogi znaju, ali su im potpuno nepoznate okolnosti pod kojima je nađen. I mnogi drugi od preostalih radova (ukupno 27) zaslužuju pažnju, ali bih se ja zadržao na jednom. Naime, koliki je Bulićev znanstveni autoritet, mislim da vrlo

dobro pokazuje dugogodišnji utjecaj njegova, rekao bih, danas već klasičnog i znamenitog članka »O godini razorenja Solina« (on se u knjizi, baš kao i neki drugi, prvi put pojavljuje u hrvatskom prijevodu) ili »Sull'anno della distruzione di Salona« (Bull. di arch. e storia dalm, 29, 1906). Članku se u usko metodičkom ili metodološkom pogledu nema što dodati — može se reći da je iz te perspektive gotovo savršen. Međutim, smatram da je F. Bulić krenuo u istraživanje pogrešno postavivši pitanje — »kada je pala Salona?« — i tom trenutku pada pridao isuviše veliku važnost. On koincidira s naseljavanjem novog etničkog elementa, pa čak i sa slomom antičke i pojavom ranosrednjovjekovne kulture. O takvom padu Solina razmišljaju i pišu mnogi istraživači sve do naših dana. U posljednje se vrijeme, naime, novim arheološkim nalazima ili drugačijom analizom pisanih izvora dolazi do zaključka da je Salona živjela i nakon 640. godine, što je po Buliću bila godina pada. Međutim, treba se zapitati — je li Salona uopće pala, i koliko ima istine u opisu pada Salone kod Konstantina Porfirogeneta i Tome Arhiđakona? Bulić nije iznio arheološke dokaze da je Salona uistinu pala, taj podatak smatra dokazanim. Međutim, uopće ne analizira vjerodostojnost izvještaja o padu Salone kod ova dva pisca, iako su oni pisani oko 300, odnosno, oko 600 godina kasnije.

Budući da je Bulića zanimala samo *godina pada*, nije obraćao pozor na *propadanje Salone*. Za snagom njegova autoriteta i privlačnosti argumentacije povodili su se i drugi istraživači, pa mnogi i do danas *pad* po važnosti pretpostavljaju *propadanju*, iako su im dobro poznati procesi što se zbivaju u kasnoj antici: grad se ruralizira, stanovništvo odlazi, nestaje, sama Salona gubi važnost kada se prekidaju veze s Panonskom nizinom i Sirmijem nakon njegova pada 582, a pogotovo dolaskom Slavena u zaleđe oko 600. godine. Nadalje, jasno je da takav grad-mastodont u ranosrednjovjekovnom realitetu ne može opstati. Mnogo su pogodniji za obranu Split ili Trogir, u neposrednoj blizini, i ljudi tamo uistinu odlaze. Odlaze i na otoke, baš kako kaže Toma, ali i dalje. Ne zbog toga što su Slaveni prodrli u grad, nego zato što ih je strah u njemu ostati. S druge strane, Slaveni nemaju previše razloga rušiti grad, a niti ga vjerojatno pale — za sada nisu otkriveni tragovi paljevine. Slaveni su Salonu mogli opljačkati, ali to ne znači pad, niti je padu uzrok. Naposljetku, najvažnijim mi se u toj kasnoantičkoj istočnojadranskoj situaciji čini stav Bizanta. Ponekad zaboravljamo da je ovo bizantski teritorij i da postoji bizantska vlast koja funkcionira na ovim prostorima (ravenski egzarhat negdje u tom razdoblju proživljava baš fazu stabilizacije!), bez obzira na krizu uvjetovanu vladavinom Foke, pa upadima Avara, Slavena, Perzijanaca i kasnije Arapa. Bizant, očito je, ima selektivnu politiku — ako ima interes za držanje neke točke, onda je drži, ako nema, onda je prepušta sudbini. A za Salonu, nakon 600. godine. Bizant nema interesa — Salona kao luka na jadranskoj magistrali od Drača do Pule i dalje, do Ravene, nema važnosti — bolje su smješteni Split i Trogir. Prekinuta je i kopnena trgovina — i Salona se gasi, propada.

Neki su rezultati Frane Bulića opovrgnuti, neki će to možda biti, u bližoj ili daljoj budućnosti. Međutim, njegov opus, od kojeg u knjizi prezentiranih 27 rasprava predstavlja samo manji dio, ostaje i dalje impozantan, nezaobilazno prisutan u svakom dosadašnjem, a i bit će i u svakom budućem radu na našoj antičkoj i ranosrednjovjekovnoj povijesti. Don Frane Bulić bio je duboko svjestan da je ljudski griješiti i priznavao je da je neki put počinio pogreške, ako bi to uistinu bilo i dokazano. Sigurno nam ne bi zamjerio što sada kritički analiziramo jednu od njegovih bistavih rasprava. A mi, pak, budimo svjesni da nadograđujemo zgradu znanja koju je takvom snagom započeo graditi F. Bulić. Kao da nam, kao i pjesnik, govori — »gdje ja stadoh, ti ćeš poći, kud ne mogoh, ti ćeš moći«. A da nije bilo F. Bulića, naša bi se zgrada jedva počela graditi.

Ivo Goldstein

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

Bernard STULLI, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

i

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 1000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1986.